

לעילוי
נשמת

ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
התשובה
רודסת דקתחוסד
שרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ד מאיר דל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ע"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטו

גליון מס' 395

ראש השנה י"ב-י"ח

בס"ד, כ"ו כסלו תשס"ז

השבוע בגליון

- אלה פירות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה
- הרמב"ן - ענבים וזיתים, פטורים
- שטיחת עשבים בבית הכנסת בשבועות
- הצבת אילנות בבתי הכנסת ובבתים

- איסור תענית בט"ו בשבט
- הרחבת מעגל הימים בהם אומרים "תחנון"
- שנת השמיטה, שנת מעשר שני - או מעשר עני?!
- פירות שגדלו בחוץ לארץ

הוראת רבה של ירושלים

דף ב'א יד/א באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו

איסור תענית בט"ו בשבט

במשנתנו מצויינים ארבעה ראשי שנים שיש בכל שנה. כלומר, ארבעה תאריכים שכל אחד מהם מציין התחלתה של שנה חדשה לעניינים שונים. א' בתשרי למשל, הוא ראש השנה לשמיטה ויובל, היינו: בתאריך זה מתחילה שנת השמיטה ושנת היובל מהתורה ונאסר לחרוש ולזרוע בארץ ישראל. ט"ו בשבט, הוא ראש השנה לאילנות, לשיטת בית הלל. כלומר, אי אפשר ליטול פירות שחנטו בשנה זו ולהפריש מהם תרומות ומעשרות עבור פירות שחנטו בשנה שאחריה או בשנה שלפניה. ט"ו בשבט הוא התאריך שבו מתחילה שנה חדשה לעניין זה.

ט"ו בשבט יום חול רגיל: הדעת היתה נותנת, שט"ו בשבט יהא יום חול רגיל, שהרי אין בו מועד או שמחה; אין הוא אלא תאריך בו מתחילה שנה חדשה לעניין מעשרות פירות האילן. מה בכך?

השוואה בין ארבעת ראשי השנים: ברם, "שולחן ערוך" (או"ח סימן תקע"ב סעיף ג') נאמר, כי אין לקבוע תענית ציבור בט"ו בשבט, לפי שהוא ראש השנה לאילנות. מקור הדברים בתשובה המובאת ב"מרדכי" (פרשת כי תשא) ובהגהות מיימוניות (הלכות שופר פרק א'), בה מושווים ארבעת ראשי השנים; כשם שא' בתשרי, א' בניסן (ראש השנה למלכים ולרגלים) וא' באלול (ראש השנה למעשר בהמה) אסורים בתענית, כך גם יום ט"ו בשבט.

תשובה זו, שנכתבה על ידי רבינו גרשום מאור הגולה (ראה שו"ת מהר"ם מרוטנבורג, דפוס פראג, סימן ה'), מבוססת על כלל יסודי, שכאשר המשנה שונה יחד דברים אחדים, הרי זה כדי ללמדנו כי דינם זהה. משכך, מן העובדה שמשנתנו קיבצה יחד את ארבעת ראשי השנים, עלינו ללמוד כי דינם זהה וכולם אסורים בתענית.

כך למשל, למדו חז"ל, כי אין דין תוספת שביעית לנהוג באיסורי השמיטה שלושים יום לפני חלות שנת השמיטה תקף בזמן שאין בית המקדש קיים, מכך שדין תוספת שביעית נשנה במשנה עם מצוות ערבה וניסוך המים במקדש (מועד קטן ד/א). מכאן אמרו חכמים, כשם שערבה וניסוך המים אינם נוהגים כשאין בית המקדש, כך דין תוספת שביעית. לעומת זאת, בספר "האגודה" במסכתנו, קיימת דעה חולקת.

"ענין לקמן בסוף המסכתא": בתחילת דבריו הוא מביא בשם "גאון", כי אין להתענות בט"ו בשבט, מפני שהשווה ליתר ראשי השנים, אך בעל "האגודה" מסיים, "ענין לקמן בסוף המסכתא". משפט סתום זה עורר את סקרנותו של הגרמ"ל זקש זצ"ל, שטרח וחיפש בסוף המסכתא ולא מצא דבר וחצי דבר על אודות ט"ו בשבט. לאחר טירחה מרובה ירד לסוף הדברים: בסוף המסכתא מביא בעל האגודה מחלוקת אם מותר לצום

דבר העיון

מקל הנדודים

מקלו היה סמלו. מקל שלא הוד ולא הדר לו. ענף עץ שבנסיבות אומללות נכפף ראשו עם השנים, הפך למקלו הנאמן שליווהו בכל נדודיו. **צדיק** היה האיש. לא רק אנשים בעלי עין חדה הבחינו בדבר. עדינותו ואצילותו בלטו וזהרו ככל שניסה להצניע את עצמו ולהשפיל את מבטו. הוא ומקלו נוהגים היו לצאת לנדודים מעת לעת, מסיבות השמורות עמו, שוהים בעיירה ימים אחדים וממשיכים הלאה, על פני הכדור. בכל מסע נדודים שזהו, נוהג היה לפקוד את אחת העיירות שעל אם הדרך. לראשונה הזדמן אליה מבלי דעת, בעודו שקוע בתורתו ובתפילותיו, תעה בדרכים ולפתע מצא עצמו מקיש עם מקלו על משעול אבנים חלקות, משמע, שביל מעשה אדם. כדור הארץ הפנה זה מכבר את גבו אל השמש, ומיודענו החיש פעמיו אל עבר בית המדרש. מעריב. **אחר** תפילת ערבית התפזרו המתפללים, זה בכה וזה בכה, למעט אחד מהם, שהתקרב, התיישב לידו, לפת את מקל הנדודים מעשה חביבות ושאל, "מאין יהודי?". - "ידע מאין באת", השיב בחיוך. - "והיכן יסעד כבודו?". שוב חייך. הוא הבחין כי לפניו איש מעלה, ובלא אומר ודברים נטל את מקלו והחל מוליכו אל עבר פתח בית המדרש, וההלך - אחריו. **מיני** אז היו השניים ידידים שבשתיקה. כל שביקש המארח טוב הלב היה להיטיב עם ההלך הקדוש, כפי שכינתהו רעייתו בסילודיו, ומעולם לא הטרידו בשאלות ונתהיות. אחת לחודשים אחדים היה ההלך מופיע בבית

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' עקיבא גור (גרשטנקורן) ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז כסלו תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

עילוי נשמת

הרי"ר **משה הלוי יעקובסון** ז"ל
ב"ר משה יהודה ז"ל
נלב"ע א' טבת
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הילד **ערו יוסף קריאל** ז"ל
ב"ר אפרים שלמה שיבלחט"א
נלב"ע כ"ו כסלו תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו הרי"ר **אפרים קריאל**
ווג' מרת **שרה** שיחיו - קרית קריניצי

עילוי נשמת

מרת **שושנה זילברשטיין** ע"ה
ב"ר משה יהודה יבדלחט"א
נלב"ע ביום כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בעלה ידידו הרי"ר **שאו**
זילברשטיין ומשפ' שיחיו-חיפה

ביום ראש השנה.

כוונת בעל האגודה היא, איפוא, כי לפי הסוברים שביום ראש השנה מותר לצום, שוב אין תועלת בדימויים של ראשי השנים זה לזה, שכן, כשם שבראש השנה מותר לצום, גם ט"ו בשבט יהיה מותר כמותו... (ספר "זמנים", עמוד צ"ו).

אולם, יש שכתבו שעיקר איסור התענית בט"ו בשבט בו עוסקים הראשונים וה"שולחן ערוך" מתייחס לתענית ציבור, שלכל הדעות נאסרה בראש השנה. לפי פרשנות זו, ההשוואה בין ראשי השנים שרירה וקיימת (הערת הכותב בקובץ אור ישראל ו' עמוד קי"ד). אולם, להלכה גם תענית יחיד אין להתענות בו, כפי שכתב ה"מגן אברהם" לגבי חתן, כדלהלן.

הגרמ"ל זק"ש כותב הערה מעניינת; הן ביחס לר"ח ניסן כתב הרמ"א (או"ח סימן תקע"ג סעיף א') שחתן מתענה ביום חופתו. ואילו לגבי ט"ו בשבט כתב ה"מגן אברהם", כי אין מתענה חתן (שם ס"ק א'). לכאורה, מאחר שהמקור לכך שאין להתענות בט"ו בשבט הוא משנתנו המונה ארבעה ראשי שנים יחד, הרי שהדין היה נותן כי גם בט"ו בשבט יתענה חתן, כשם שבא' בניסן רשאי הוא להתענות... [התשובה להערתו היא, כי אכן ראש חודש הוא יום שאין מתענים בו ואף ראש חודש ניסן בכלל ראשי החודשים. ברם, ביום זה מתו נדב ואביהוא ולכן נקבעה בו תענית לצדיקים ולפיכך גם חתן רשאי להתענות].

הרחבת מעגל הימים בהם אומרים "תחנון": אגב הדברים מעניין לציין, כי אף על פי שבט"ו בשבט אין אומרים תחנון, בקהילת וורמייזא העתיקה אמרו תחנון בט"ו בשבט. מה טעם? רבי יוזפא שמש, כותב מנהגי הקהילה, מנמק זאת בכך, שקהילתם מנתה בעבר קהל עם רב גדול ועצום, ומצוי היה לרגל ריבוי השמחות, כבריתות וחתונות, שלא אמרו תחנון שבוע שלם ברציפות. הוסף עליהם את הימים שבין כך אין אומרים תחנון, ותמצא כי התחנון בקושי נאמר. מפני כך טרחו להרחיב את מעגל הימים בהם ניתן לומר תחנון, והתירו לאומרו בט"ו בשבט, בלי"ג בעומר, בט"ו באב ובעוד ימים אחדים (מנהגים דק"ק וורמייזא עמוד ר"ט).

דף טו/א

שנת השמיטה, שנת מעשר שני - או מעשר עני!?

מדוע יש פירות שבשנת השמיטה מפרישים מהם מעשר, ולא זו בלבד אלא שיש המחמירים להפריש מהם מעשר כפול, גם מעשר שני וגם מעשר עני!?

נפתח תחילה בציון העובדה, כי אף על פי שהכל יודעים כי פירות שנת השמיטה פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות, יש מקרים יוצאים מן הכלל. להלן דוגמה אחת.

פירות שגדלו בחוף לארץ: פירות שגדלו בחוף לארץ, אינם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות. ברם, אם פירות אלה הובאו לארץ לפני גמר מלאכתם, וכאן, בארץ ישראל הושלמה מלאכתם - הרי הם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות. וכגון, תבואה שנקצרה בחוף לארץ והובאה לארץ על גבעוליה וקליפותיה ובארץ ישראל דשו את התבואה והפרידו את הגרעינים מן המוץ, הרי נגמרה מלאכתם בארץ ישראל וחייבים בתרומות ובמעשרות.

מעתה, אם בשנת השמיטה הביאו תבואה שכזו לארץ ישראל, אין עילה לפטור אותה מן המעשר. שכן, קדושת שביעית לא חלה עליה, מפני שלא גדלה בארץ ישראל שרק בה חלה קדושת שביעית. לפיכך, מאחר שנגמרה מלאכתה בארץ ישראל, חובה להפריש ממנה תרומות ומעשרות.

לכשהגענו למסקנה זו, עומדים אנו בפתחה של שאלה מרתקת ביותר.

מעשר שני ומעשר עני: כידוע, כל סוגי התרומות והמעשרות קבועים ותקפים בכל שנה ושנה, כגון, תרומה גדולה לכהן וכו'. ברם, שני מעשרות יש, המתחלפים זה בזה, מעשר שני ומעשר עני. בכל השנים מפרישים מעשר שני [הנאכל בירושלים בקדושה על ידי הבעלים] אך בשנה השלישית והשישית מן השמיטה, מפרישים מעשר עני הניתן לעניים.

עלינו, איפוא, לברר, איזה מעשר יש להפריש מפירות שנת השביעית החייבים בתרומות ומעשרות, האם מעשר שני או מעשר עני?

ובכן, הרמ"א פוסק (סימן של"א סעיף י"ט), כי מפירות שנת שמיטה שחובה להפריש תרומות ומעשרות יש להפריש מעשר עני!

הפרשת תרומות בארץ עמון ומואב: טעם הדבר, לפי שמצאנו במשנה (ידים, פרק ד' משנה ג'), כי בארץ עמון ומואב, שדין הפרשת תרומות ומעשרות בהם הוא מדרבנן, תקנו חכמים שפירותיהם חייבים הפרשת תרומות ומעשרות גם בשנת השמיטה - לטובת עניי ארץ ישראל. כלומר, כדי שעניי ארץ ישראל יקבלו את הפרשת מעשר עני של שנה זו, לא החילו קדושת שביעית על מקומות אלה. הרי לנו, הוכחה מפורשת, כי כאשר יש צורך להפריש תרומות ומעשרות בשנת השמיטה - מעשר עני מפרישים ולא מעשר שני.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כתב דברים ארוכים בנושא (שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ל"ז), בהם הוא שוטח תמיהה רבתי על פסיקה זו, כדלהלן.

"שנת המעשר" - שנה מיוחדת של מעשר עני: שומה עלינו לדעת, כי מעשר שני ומעשר עני אינם מוגדרים כשני מעשרות המתחלפים זה בזה, פעם מעשר שני ופעם מעשר עני. אלא מעשר שני הוא הנמנה על הסדר הרגיל של הפרשת תרומות

המדרש לפנות ערב. מעולם לא פנה אליו וביקש להתארח, כי אם ישב בפניה שאיווה לו למושב והגה בכתביו והוא כבר היה פונה אליו, נוטל את מקלו ומוליכו לביתו.

חלפו שנים. באחד ממסעי נודדיו גילו כמה מאן דהואים כי רב כוחו של ההלך בברכות, ותוך שבועות אחדים השתנו חייו לבלי הכר. נגד רצונו אמנם, אך כדרכו בקדש, כשם שתחילה לא ביקש מאומה מאיש, כך לא ביקש עתה לבל ליווהו. כמאז ומתמיד הלך לאן שרצה ללכת. בודד - מוטב. מלווה על ידי יהודים - מוטב להם.

באחד הימים נשמעו פעמי מרכבות באוהה העיירה. כרכרות מסוגים שונים, עם רב, נשואי פנים שישבו בעגלות, ועגלונים נמרצים שהובילום בהתלהבות, תוך סיפוק רב על ההמולה העולה מאופני מרכבותיהם, ועל האבק המיתמר תחת פרסות סוסיהם.

הוא, ההלך, ישב עם מקלו בתוך אחת הכרכרות. יהודים ביקשוהו לעלות לעגלתם. עלה. שאלוהו לאן פניו מועדות. ענה. לדידו, אם יעזבוהו לנפשו בודד על אם הדרך - יוסיף להלך לאיטו על מקלו, כמימים ימימה. אחרי הכל, הרהר לעצמו, כולם הולכים לאותו מקום, מה זה משנה באיזו דרך.

במבואות העיירה המתינו שועי המקום ונכבדיו לקבל את פני הצדיק ששמעו הלך למרחקים. לגביר העיירה כבר הייתה חזקה לארח בביתו את האורחים המכבדים את מארחם, ואך כמובן מאליה התקבלה עמידתו בראש הציבור, בלוויית הגבאים והפרנסים, כדי לקבל את פני הצדיק ולהזמינו להתארח בביתו.

מפה ומשם צבאו המון על פתחי הכרכרות, סוס צונף הרחיק לרגע את המתקהלים, אך מיד שבו והצטופפו לראות את פני הצדיק.

הגביר מעולם לא ראה את פניו. למען האמת, ראה גם ראה, בבית המדרש, בפניה הקבועה, עם המקל, פעמים רבות. אך הוא לא ראה. בדמיונו חזה דמות נשואת פנים, זקן כסף, עיניים שחורות, גבות מכווצות וכפות ידיים מכוונות זו בזו. מיד ניגש והושיט את ידו לאחז ממלווי הצדיק שהלם את חזיונו, והלה נרגש מן הכבוד הרב, נאלם דום וטרם הבין מה אירע לו, הובל החוצה בידי נרגשים בעלי כח מבני העיירה, והחבורה נעשתה כדבוקה מתגלגלת בדרכה אל בית העשיר.

כשביקשוהו לומר דבר מה לכבוד הנאספים, פתח וגמגם, "זה לא אני".

הכל הסתובבו לאחור ולפנים. הצדיק איננו. העוגה הגדולה שהוכנה לכבודו כבר נפרסה ונאכלה זה מכבר. בקבוקי היי"ש רוקנו אל גרונות שמחים. לשוא. בביתו הדל של המארח הוותיק, ישב ההלך, לגם את כוס החמין אליה היה רגיל, תוך עיון בכתביו ואכל קמעה פת, גבינה ובצל ירוק כמימים ימימה.

לא חלף זמן רב והמון אדם גדש את ביתו של המארח הוותיק, בראשם הגביר שלא ידע את נפשו. לא היה צריך להמתין זמן רב כדי לפתור את התעלומה. זאת הפעם פתח ההלך פיו בקול צלול ויאמר: "כבוד הגביר. זה שנים שאנוכי מבקר בעיירתכם. מעולם לא הוזמנתי על ידך להתארח בביתך, לסעוד על שולחנך וללוו על מיטתך. כלום היום נתעלתי והתקדשתי ואך לפני חודשים אחדים לא מעלה ולא קדושה היו בי? לא כך. אלא שאתה חפץ בסוסים ובמרכבות, בעגלות ובהמולה הנלווית אלי כיום. הנה הם, הצביע ההלך אל ביתו של הגביר. הסוסים - באורוותך. העגלות והמרכבות - גם כן. ההמולה - כולה שלך. אני - כאן!

★ ★ ★

שמענו מאחד הדרשנים, בהפטרה של שבת חנוכה נקרא, "רני ושמחי בת ציון, כי הנני בא ושכנתי בתוךך נאום ה'. ונלוו גויים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוךך".

בשורת הגאולה פורשת את כנפיה. רני ושמחי בת ציון. שמחה שאין לשערה, אחר אלפי שנות סבל. בורא העולם יתגלה לעיני כל דרי עולם. ונלוו גויים רבים אל ה' ביום ההוא. אומות גדולות וחשובות יבקשו להתכבד

במשכנו של הקב"ה בתוכם, אבל... ושכנתי בתוכך. הקב"ה יפנה אל אכסנייתו הקבועה. אל האומה שהיוותה משכנו בימי הגלות הקשים והמרים, ללא אומר וללא דברים עבדוהו וקיימו את רצונו.

..... המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעיין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il
..... בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף יגא דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכלו מעיקרא לא אכלו דאקריבו עומר והדר אכלו מהו 'ממחרת הפסח'?

בפינה הלשונית בגיליון 361 דננו בשם "פסח" בלשון חכמים. הפעם נברר מהו הזמן המכונה בשם "פסח" בלשון המקרא. האם "פסח" מורה על י"ד בניסן (=יום שחיתת הפסח), או על ט"ו בניסן (=יום אכילתו)?

מחד גיסא, כתוב בתורה (במדבר לג/ג): "ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח ויצאו בני ישראל". אם ט"ו בניסן נקרא "מחרת הפסח", מוכח ש"פסח" - היינו י"ד בניסן!

מאידך גיסא, בספר יהושע (היא) נאמר "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי", ולפי דברי התלמוד בסוגייתנו, מדובר כאן ביום הקרבת העומר, ממחרת יום הראשון של פסח (לשון רש"י כאן ד"ה "ממחרת הפסח"). מכאן משמע ש"פסח" - היינו ט"ו בניסן!

קושייה זו הובאה בתוספות על אתר (ד"ה "דאקריבו עומר והדר אכלו") בשם ר' אברהם אבן עזרא, וכבר בירושלמי (חלה פ"ב ה"א) נחלקו בכך אמוראים.

להלן שני דרכים עיקריות לתרץ קושייה זו א. רבנו תם השיב לראב"ע שקושייה מעיקרא ליתא, על ידי פירוש בפסוק ביהושע, המחלק משפט זה לשני משפטים: "דהכי קאמר קרא: ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח כלומר מן הישן מצות; וקלוי דהוא קדש אכלו בעצם היום הזה; דהיינו ט"ו" (ובדרכו פירושו רד"ק ומלבי"ם).

ב. ניתן לומר שהזמן הנקרא "פסח" הוא דו משמעי, ויש לפרשו בכל מקום לפי ההקשר. כך כותב ראב"ע בשם רס"ג: "והגאון אמר ששני 'פסחים' הם: פסח ה', ופסח ישראל; ופסח ה' - בליל ט"ו, והנה 'ממחרת הפסח' ביהושע יום ט"ו; ויהיה פירוש 'ממחרת הפסח' הכתוב בתורה - ממחרת זבח הפסח." וכ"כ הר"י (תוס' קידושין לזב "ד"ה ממחרת"): "נהי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו, הכא ר"ל ט"ז, ולשון התורה לחוד, ולשון נביאים לחוד, ולשון חכמים לחוד."

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ל u.frank@geronimedia.net

ומעשרות, אלא שציינה התורה, כי בשנה השלישית והשישית לשמיטה, המוגדרות "שנת המעשר", יש לחרוג מסדר הפרשת תרומות ומעשרות ולהפריש מעשר עני חלף מעשר שני. נמצא, שבשנה השביעית, שלא הוגדרה כ"שנת המעשר", יש להפריש מעשר שני... (תוספות ר"ד בסוגייתנו).

שמה תאמר, כי לימדונו חכמים בתקנתם לגבי ארץ עמון ומואב, להפריש מעשר עני לטובת העניים, אדרבה! מכאן נלמד כי היתה זו תקנה מקומית וייחודית, שאם לא כן, מדוע לא הורו חכמים תקנה כללית, כי מכל פירות שמיטה החייבים בתרומות ומעשרות, יש להפריש מעשר עני? הרי לנו, כי היתה זו תקנה מוגבלת לארץ עמון ומואב ומצרים בלבד, שכאשר חידשו חכמים את חיוב תרומות ומעשרות, עת קידש עזרא את ארץ ישראל והניח מקומות אלה כדי שיסמכו עליהם עניים [כמבואר בפירוש הר"ש על המשנה במסכת ידים, שם].

רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מוסיף להקשות ולהוכיח כן מדברי הראשונים, עד שהוא מביע פליאה, "וכיון שכן, אתמה מאד, איך נוהגים למעשה להקל ולסמוך רק על הפרשת מעשר עני בלבד", מפני שלכאורה פירות אלה חייבים בהפרשת מעשר שני. הוראת רבה של ירושלים: בסיום דבריו הוא מציין, כי הראוהו שהגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, אכן הורה להפריש לחומרא מעשר עני ומעשר שני גם יחד, תוך התנייה כי המעשר שצריך להפריש הוא שיחול. ראוי לציין, כי ה"חזון איש" זצ"ל נקט הלכה למעשה כדעת הרמ"א, כי יש להפריש מעשר עני בלבד (ראה "דרך אמונה", הלכות שמיטה פרק ד' ס"ק קס"ט, ר"ח).

דף ט"ו/ב כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל

אלה פירות חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה

במאמר הבא נעמוד בקצרה על שיטות הראשונים לגבי חיוב הפרשת תרומות ומעשרות מן התורה.

"דגן תירוש ויצהר": התייחסות מפורשת בתורה להפרשת תרומה, יש אך לגבי שלשה סוגי מאכל (דברים יח/ד): "ראשית דגנך תירשך ויצהרך... ותתן לו". דגן - תבואה. תירוש - יין. יצהר - שמן. מה עם כל היתר?

כל פירות האילן: הרמב"ם (הלכות תרומות פרק ב' הלכה א') נוקט, כי כל פירות האילן חייבים בתרומות ובמעשרות, ולא נקט הפסוק "תירוש" ו"יצהר", אלא כדי ללמדנו כי כל פירות האילן חייבים בתרומות ומעשרות ("כסף משנה" שם).

רוב הראשונים סוברים, כי מן התורה אך דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומות ומעשרות (ראה תוספות ראש השנה י"ב ד"ה "תנא" ובבא מציעא פח/א ד"ה "הבא בתאנה", עבודה זרה נח/ב ד"ה "בצרה", חולין ו/ב ד"ה "והתיר", ובבכורות נד/א ד"ה "ושני" ורש"י בכמה מקומות וכן הר"ן והרשב"א בחידושים לבבא מציעא פח/ב, ראב"ד הלכות מעשר פרק א' הלכה ט' בהשגות).

שבעת המינים: שיטה ייחודית מובאת בשיטה מקובצת (בבא מציעא פח/ב): "דכל שבעת המינים שהם חייבים בביכורים - חייבים בתרומה ומעשרות" (עיי"ש מקור לדבר).

הרמב"ן - ענבים וזיתים, פטורים: ואילו הרמב"ן (דברים יב/ד) כתב, כי לא זו בלבד שרק דגן תירוש ויצהר חייבים בתרומות ומעשרות, אלא שאפילו ענבים וזיתים, מהם מייצרים את התירוש ואת היצהר - פטורים מתרומות ומעשרות. הרמב"ן מדגיש, כי יודע הוא שישנן שיטות אחרות וכותב: "ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים".

על שיטת הרמב"ן ידועה קושיית הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, הן הלכה בסיסית בדיני תרומות ומעשרות קובעת, כי אין להפריש מן "החיוב על הפטור" ולהיפך. כלומר, לא ניתן להפריש פירות הפטורים מהפרשת תרומות ומעשרות עבור פירות החייבים, וכגון, פירות שחיובם מדרבנן בלבד, אינם יכולים לשמש כמעשר עבור פירות שחיובם מן התורה, לפי שהחייבים מדרבנן, "פטורים" מדין תורה, ואין להפריש מן הפטור על החיוב.

והנה, למרבה הפלא משנה מפורשת היא, כי ניתן להפריש זיתים עבור שמן! הרי לנו כי זיתים חייבים בהפרשה מן התורה!

ה"חזון איש" זצ"ל (שביעית סימן ז' אות כ"ד) מבאר, כי הרמב"ן הפוטר זיתים וענבים מהפרשה, מתייחס לזיתים וענבים המיועדים להפקת שמן ויין, הללו בלבד פטורים, כי עוד יהיו יין ושמן ואז יפרישו מהם. אך ענבים וזיתים שאינם מיועדים ליין ושמן, חייבים בתרומות ומעשרות [אכן, בדברי הרמב"ן בבבא מציעא, שם, מבואר שמצדד כן].

מעניין לציין את השיטה הבאה. כידוע, לכל הדעות מן התורה ירקות אינם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות, וחובה זו קיימת בהם מדרבנן, כמבואר במסכתנו (יבא). ברם, הסמ"ג (עשה קל"ו, קס"א) והיראים (סימן קמ"ז) נוקטים, כי שונה דינו של מעשר שני, הנוהג בכל הפירות ואף בכל הירקות! (עיי"ש מקורו מהספרי, וראה ב"תועפות ראם" על היראים).

ראוי לציין את דברי ה"חזון איש" זצ"ל (שם, אות כ"ג, כ"ה), כי נוקטים כדעת רוב הראשונים, כי מן התורה אין חובה להפריש תרומות ומעשרות כי אם מדגן תירוש ויצהר.

פנינים

דף ט"ז/א ובחג נידונים על המים חג סוכות

כתב בעל התוספות יום טוב:

מדוע סוכות בפרט נקרא 'חג'? מפני שחג פירושו כפשוטו הוא מלשון לחוג ולהסתובב במחול (ראה חגיגה א/ב), וכיון שבסוכות היתה שמחה יתירה - שמחת בית השואבה, בה רקדו במחולות, לכן נקרא חג הסוכות בשם הסתמי 'חג'; עת המחולות.

דף י"ז/א כובש... נושא...

'כובש' ו'נושא' כיצד?

נאמר כאן בגמרא, כי הקב"ה כובש את כף המאזניים של הזכויות או נושא את כף העוונות, על מנת שיצא דינו של החוטא לזכות. כבישת כף הזכויות, מבאר בעל "אורח ישרים", נעשית על יד שהקב"ה העמיס עליהן גם את המחשבות הטובות המצטרפות למעשה, ועוד שאר עניינים מעין אלה. ואילו נשיאת כף

דף טזא מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן

שטיחת עשבים בבית הכנסת בשבועות

מנהג קהילות ישראל לעטר את בתי הכנסת ואת בתי המגורים בפרחים לרגל חג השבועות. מעניין לגלות, כי קיימים שני מנהגים, השוכנים זה לצד זה, כל אחד מהם מטעם שונה לחלוטין.

"זכר לשמחת מתן תורה": מנהג פיזור עשבים ומיני ירק על רצפת בתי הכנסת והבתים, מוזכר ברמ"א (או"ח סימן תצ"ד סעיף ג'): "ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים, זכר לשמחת מתן תורה". החכם רבי שם טוב גאנץ, כותב בספרו "כתר שם טוב", להסביר מנהג זה בשם ספר עתיק יומין, על פי דרשת חז"ל (שבת פח/ב) על הפסוק (שיר השירים ה/ג), "לחיינו כערוגת הבשם", ש"כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים". זכר לבשמים אלה מקשטים את הבתים במיני ירק לקראת חג השבועות.

זכר לעשבים שלמרגלות הר סיני: ה"לבוש" (או"ח שם) והחיד"א ("ברכי יוסף" שם) כותבים, כי מנהג שטיחת העשבים על הקרקע הוא זכר למתן תורה, שהתורה ניתנה בהר סיני ולמרגלות ההר היו עשבים, כנאמר (שמות לד/ג) "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא", אם לא היו שם עשבים, לא היה צורך באיסור זה.

הצבת אילנות בבתי הכנסת ובבתים: מנהג נוסף רווח בעבר בקהילות שונות, והוא מנהג האילנות, כפי שכותב ה"מגן אברהם" (או"ח סימן תצ"ד ס"ק ה'): "נוהגין להעמיד אילנות בבתי הכנסת ובבתים". לגבי טעמו של מנהג זה כותב ה"מגן אברהם", כי ככל הנראה הוא נעוץ בכך, שבעצרת נידונים על פירות האילן, ולפיכך גם מקריבים בו ביום שתי הלחם כמבואר בגמרתנו (וראה ברש"י). מטעם זה, נהגו לתלות מיני ירק, כדי שזיכרו שאותו היום הוא יום הדין של האילנות ויתפללו עליהם.

התנגדות למנהג העמדת האילנות: ראוי לציין, כי הגאון מוילנא זצ"ל התנגד למנהג העמדת האילנות והשתדל לבטלו, מפני שהעמדת אילנות ופרחים בהיכל בית הכנסת אומצה על ידי אומות העולם, "שעכשיו חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם" ("חיי אדם" כלל קל"א סימן י"ג ו"מעשה רב" סימן קצ"א).

דבריו של הגר"א תלויים בנידון שעסקנו בו בעבר, האם יש לעקור מנהגים שאומות העולם מחקים את מנהגנו, או שמא רק ממנהגים ששורשם באומות העולם עלינו להתנזר (ראה "מאורות הדף היומי" בא קמא פגא, מעילה ז/א).

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור ספר "פותר שער"

על סדר הדף- על מסכת ראש השנה ספר בן למעלה מ- 1100 עמודים על כל המסכת בירור וסיכום דעות הראשונים וסברות האחרונים, ציונים והערות ומראי מקומות, על כל סוגיות המסכת, דף אחר דף. ספר עזר עיוני נפלא ללומדי הדף ולאומרי השיעורים, הפותר שער להבנת הסוגיות לעומקן ולמציאת דברי המפרשים בשאלות המתעוררות במהלך לימוד הגמרא הפצה ראשית: יפה נוף - י. פוזן

הספר ישלח לביתם של מגידי שיעורים שרכשו את ערכת ספרי העזר עמ"ס ביצה-ראש השנה

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

ניתן להשיג את הספר

"המהרש"א המבואר"

על מסכת ראש השנה ומסכת ברכות המבאר ומפרש כל קטע בדברי המהרש"א וכן ניתן להשיג הספרים על המסכתות סוכה, מכות, גיטין, קדושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב, אצל המחבר משפחת ברנהולץ טל: 050-4128816 נייד: 03-5796247

הספר ישלח לביתם של מגידי שיעורים שרכשו את ערכת ספרי העזר עמ"ס ביצה-ראש השנה

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור ספר "מי באר"

על מסכת ראש-השנה והוא ביאור דף על דף גמרא פרש"י ותוספות מאת המחבר הרב אליהו גומבו שליט"א קרית צאנז-נתניה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות וכן אצל המחבר בטל. 09-8613772

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אליהו הנדלס** ז"ל ב"ר צבי הרש ז"ל נלב"ע כ"ו כסלו תשד"ם **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצח ע"י בנו ר' שמחה הנדלס שיחי כפר חב"ד ובתו מרת **ציפי פיק** שתחי"ק. אונו

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה בירנברג** ז"ל ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ח טבת תשל"ה ומרת **שושנה רייזל בירנברג** ע"ה ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ב' טבת תשנ"ו **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצחו ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

מרת **שפרה בליטנטל** ע"ה בת הר"ר שכנא דוד ז"ל נלב"ע כ"ח כסלו תשמ"ב **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצחה ע"י נכדה ידידינו הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיחי בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אדלר** ז"ל ב"ר חיים טוביה ז"ל נלב"ע א' טבת תשנ"ד **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצח ע"י הר"ר **שמואל אדלר** ומשפ' שיחי - גבעתיים

מאורות הדף היומי נראה אחרת

קובעים עיתים

ללימוד מסכת ראש השנה עם תמונות תלת-מימד להבנת חישוב הזמנים

חדש ממאורות! מסכתות ראש השנה ותענית

בא לחיין את חישוב הזמנים וקביעת הימים בלוח היסודי היחיד בעצת המסכת ומחזור קבע עיתים ללימוד פסוקי וכו' במסכתות ראש השנה ותענית, עם המאור המבאר וסג היילות יום סג הארבע תעניות.

קבע עיתים והדפוס לרובות לימודי הדף היומי עם הלוח המבואר ליום ספירה.

33 בלנד לשידה בקנייה מוזכרת של 40 תמונות ויחיד מילי דולר - 4.99

לפרטים והזמנות: 1-700-500-151

לעילוי נשמת
מרת **בריינדל רייזל**
זקון BARBARA ZAKON ע"ה בת ר' נחמן ז"ל נלב"ע א' טבת תש"ס **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצחה ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת
ראש משפחתנו **ר' יעקב מייז** ז"ל ב"ר שלום וזוג' רחל ז"ל נלב"ע א' בטבת תשס"ב **ת.נ.צ.ב.ה.** הונצח ע"י בני המשפחה שיחי